

УДК 821.161.2'06.09(092)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/40-2-21>

Сніжана НОВАК,

orcid.org/0000-0001-8423-1655

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української літератури та теорії літератури
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) *snizhana.n@gmail.com*

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОМАНУ «ЧОРНЕ СОНЦЕ» ВАСИЛЯ ШКЛЯРА

Наукову розвідку присвячено аналізу аксиологічного потенціалу роману Василя Шкляра «Чорне Сонце». З'ясовано необхідність популяризації серед молоді описаних у творі вічних цінностей з метою подолання глибокої духовної кризи сучасного суспільства. Суть аксиологічного аспекту аналізу роману «Чорне Сонце» полягає в необхідності оцінити події з погляду смисложиттєвих, вітальних, національних, сімейних, політично-громадянських, освітньо-виховних груп вартостей, підкреслюючи важливість історичних традицій, культурної компетентності, патріотизму, уявлень про добро та зло в долі українців, які ведуть на Сході України виснажливу визвольну війну з московськими загарбниками. Наголошено, що ціннісний підхід до сприйняття літератури особливого значення набуває в переломні моменти національного буття, коли особливо гостро постає потреба визначити, окреслити суспільні ідеали та духовні пріоритети нації. У статті розкрито непересічність особистостей героїв твору – воїнів нової Української армії, їхньої поведінки в жорстоких обставинах воєнних дій, на межі життя і смерті. Письменник через зовнішні деталі, вчинки розкриває внутрішній світ персонажів, демонструючи їхні ціннісні орієнтири, домінування духовних вартостей над матеріальними, здатність до емпатії, пошанівок до батьків, жертвовність, потяг до знань, любов до прекрасного, вміння відділити зерно від полову у виборі життєвих ідеалів. Творчою знахідкою В. Шкляра, яка розпроторює часові рамки роману на весь обшир української та праслов'янської свідомості, розширює потенційний пласт твору, виступає доказом тягlostі культурних традицій, показником цілісності історії нашого народу, є образ праматері-скіф'янки. Дослідження спонукає до висновків про важливість виховання засобами художньої літератури світоглядно сильних молодих людей, здатних мислити творчо, відповідально, усвідомлюючи наслідки будь-яких власних діянь.

Ключові слова: аксиологічний потенціал, роман, художній образ, духовне відродження, ціннісні орієнтири.

Snizhana NOVAK,

orcid.org/0000-0001-8423-1655

Candidate of Philological Sciences,

Associated Professor of Ukrainian Literature and Literature Theory Department

Drogobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drogobych, Lviv region, Ukraine) *snizhana.n@gmail.com*

AXIOLOGICAL POTENTIAL OF VASYL' SHKLYAR'S NOVEL "BLACK SUN"

Scientific research is devoted to the analysis of the axiological potential of Vasyl Shklyar's novel "Black Sun". The need to popularize among students the eternal values described in the work in order to overcome the deep spiritual crisis of modern society. The essence of the axiological aspect of the analysis of the novel «Black Sun» is the need to assess events in terms of meaning, vital, national, family, political and civic, educational groups of values, emphasizing the importance of historical traditions, cultural competence, patriotism, ideas of good and evil in the fate of Ukrainians who are waging a grueling war of liberation with moscow invaders in the East of Ukraine. It is emphasized that the value approach to the perception of literature acquires special significance in the critical moments of national existence, when the need to define and outline social ideals and spiritual priorities of the nation becomes especially acute. The article reveals the uniqueness of the personalities of the heroes of the work – the soldiers of the new Ukrainian army, their behavior in the brutal circumstances of hostilities, on the verge of life and death. The writer through the external details, actions reveals the inner world of the characters, demonstrating their values, the dominance of spiritual values over material, the ability to empathize, respect for parents, sacrifice, desire for knowledge, love of beauty, skills to separate the grain from the chaff in the choice of life ideals. The image of the Scythian great-grandmother is V. Shklyar's creative discovery, which extends the time frame of the novel to the whole expanse of Ukrainian and Proto-Slavic consciousness, expands the potential layer of the work, proves the longevity of cultural traditions, an indicator of the integrity of the history of our people. The study leads to conclusions about the importance of educating strong young people who are able to think creatively, responsibly, aware of the consequences of any of their own actions.

Key words: axiological potential, novel, artistic image, spiritual revival, values.

Постановка проблеми. Роман Василя Шкляра «Чорне Сонце» дає підстави літературознавцям актуалізувати питання ціннісних орієнтирів в українському суспільстві періоду російсько-української війни, яка триває з 2014 року. У невеликому за обсягом творі виявляємо та аналізуємо різноманітні групи вартостей: смислоттєві (добро, зло, мета життя, щастя), вітальні (буття, здоров'я, добробут, безпека), суспільного співіснування (громадська діяльність, працьовитість, культурна компетенція), людських взаємин (доброзичливість, емпатія, чесність, вірність), політично-громадянські (свобода слова, совісті, вибору і відповідальності, національний суверенітет, участь у політичному житті), партикулярні (сімейні цінності, патріотизм). Це актуально тому, що істини, висвітлені в художньому творі, в умовах гуманітарної кризи в суспільстві сприяють формуванню в читача чітких особистісних цінностей, на основі яких виробляється власна модель поведінки.

Мета розвідки – здійснити аксіологічний підхід до витлумачення в романі В. Шкляра конкретних ситуацій, подій, обставин, вчинків героїв та їхніх наслідків, бо саме посередництвом художніх творів від покоління до покоління переходять уявлення про добро і зло, про справедливість і підступ, вірність і зраду, про народну мораль. Суть аксіологічного аспекту інтерпретації роману полягає в потребі розглядати всі події з позиції етичних, суспільних, громадянських вартостей, популяризувати важливість історичних традицій, патріотизму, культурних надбань у долі українців. Упродовж визвольної російсько-української війни наш народ переживає переломний момент свого буття в часі. У такі періоди катарсису належить відкидати все проминальне, зберігаючи та примножуючи вічні аксіологічні орієнтири, необхідні для культурного і духовного відродження української нації.

Аналіз досліджень. Творчості В. Шкляра присвячено статті Н. Андрійченко, Є. Барана, А. Берестової, О. Будугая, Я. Голобородька, А. Новикова, Л. Скорини, С. Ушневич, дисертація В. Пономаренка. А. Вегеш з'ясувала роль літературно-художніх антропонімів у створенні образів роману «Чорне Сонце»; О. Сазонова з Н. Янковою вивчали екологію духу в тому ж творі; Л. Тарарива з погляду міфопоетичної складової аналізувала рецепцію гібридної війни на Сході України. Проте всебічного аналізу роману «Чорне Сонце» досі немає, не розглянута й проблема аксіологічного потенціалу твору. Цим зумовлена актуальність нашої розвідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах воєнного сьогодення аксіологічна проблематика творів В. Шкляра покликана до життя потребою нових перспектив духовного та культурного відродження денационалізованого впродовж століть українського народу, в якого виникла проблема ціннісної мотивації численних буттєвих процесів. Сучасному читачеві в художніх творах часто бракує моральних авторитетів. Особливо це стосується молоді, яка іноді має деформовані уявлення про справжні вартості. З одного боку, вона прагне здобути вищу освіту (яка стрімко перестає піклуватися про національне виховання, нав'язуючи схилання перед усім чужоземним, вимагаючи лише знання іноземних мов і не дбаючи про вивчення українських мови та літератури, залишаючи цю прерогативу жменьці студентів-філологів), всебічно розвинути свої здібності, а з іншого, програмує себе на застосування власних умінь і навиків далеко за межами України, турбуючись насамперед про накопичення матеріальних благ. У той же час зрозуміло кожному: «Майбутнє Української держави залежить від того, якими будуть її громадяни – сьогоднішні учні, наскільки в них будуть сформовані активна життєва позиція, національна самосвідомість, морально-етичні цінності, готовність до творчої праці на благо рідної держави» (Піддубний, 2020: 3). Уміти відрізнити важливе від несуттєвого допомагає світогляд. У тій літературі, яку творять грантолюбів-постмодерністи, про високі моральні якості не прочитаєш. Ще в 1999 році Л. Костенко вболівала за гуманітарну ауру української нації, але й досі та аура не зміцніла належно, бо витонченість, шляхетність душі не можуть формуватися на смітнику. Ю. Ковалів слушно акцентує: «Художня практика неможлива поза аксіологією, адже продукує вічні цінності, здатні єднати людей «всепроникною та зорієнтованою «надідеєю»» (Т. Манн), одуховнювати їх, залучаючи до прекрасного. Цінність як «щось всепроникне, те, що визначає сенс і всього світу, і кожної особистості, і кожного вчинку» (М. Лосський) – стрижнева для літературного процесу, постійно виявляє себе через різні школи, угруповання, стильові тенденції та напрями, в яких універсальні концепти поєднуються з локальними» (Ковалів, 2007: 43). Однак триває дегуманізація суспільства, яка потроху стає його бичем. Виникла як ніколи гостра потреба художніх творів з потенціалом формування національної свідомості. І до таких належить невеликий за обсягом роман «Чорне Сонце» (2015) В. Шкляра про чергове вторгнення московитів на нашу землю.

Вже в 2015-му з'явився ряд книг про бойові дії на Сході Української держави. Серед них «Маріупольський процес» Г. Вдовиченко, «Укри» Б. Жолдака, «Небратні» М. Кідрука, «Аеропорт» С. Лойка, «Іловайськ» Є. Положія. Трохи згодом світ побачили десятки творів про цю гібридну війну: різних жанрів, тематик, як високої художньої вартості, так і не дуже. У проблематиці тих найперших творів про війну під псевдонімом «АТО» переважало співвідношення героїзму, мужності одних і боягузтва інших; вірності, вміння тамувати біль і зради, страху смерті, жаху московського полону. Герої Б. Жолдака «мандрують» з новели в новелу, демонструючи відвагу і ніби насміхаючись над смертю. Г. Вдовиченко простежує процес зародження приязні між полоненим вояком і дівчиною-сепаратисткою, тішачи читача надією на можливість кохання між ними. Є. Положія розкриває людяність та героїзм вояків, що зазнали підлої зради, наклавши головами в пастці під Іловайськом, який став синонімом невиліковної рани в нашій новітній історії. У «Небратніх» М. Кідрука зібрано в «енциклопедію протистояння» численні факти про криваві стосунки України та Московщини впродовж століть. У творах пізніших років, як от «Інтернат» С. Жадана (2017) чи «Сірі бджоли» (2018) А. Куркова гібридна війна показана через світосприйняття персонажів далеких і від політики, і від національної свідомості. Але рекордсменом за продажами став лише твір «Чорне Сонце» В. Шкляра: десять тисяч примірників невеликого роману (це визначення самого автора, тому й ми трактуємо твір саме як невеликий роман, а не повість (як пишуть А. Вегеш, О. Сазонова, Н. Янкова) чи оповідання (О. Коцарев)) розкупили за перші півтора тижня після виходу з друку, а згодом блискавично розійшовся і додатковий наклад у шістнадцять тисяч примірників – яскравий доказ того, що український читач потребує художньої літератури високої проби, творів, що сприяють духовному та інтелектуальному розвитку особистості, надихають, свідчать про динамізм ціннісних пріоритетів українців. Художній твір вартісний лише тоді, коли в ньому присутні поняття «честь», «гідність», «духовність», «національна свідомість», які переливаються у дві магістральні теми: «любов» (у широкому сенсі) і «смерть». Цим вимогам відповідає «Чорне Сонце» В. Шкляра – майстра слова, чий письменницький талант, знання історії, патріотичні погляди гідні поваги.

У «Чорному Сонці» автор досліджує ментальність молодих і зрілих героїв (Маляра, двох його найближчих друзів – Єгера та Сіроманця, а також

Ядра, Гризла, Хоми, Аксьона, Маестро, комбата Білецького, Ідеолога-Однорога) у період четвертого загострення столітньої Вітчизняної війни українців з московитами: «Ці хлопці – нової кістки, нової формації. Під час Революції Гідності народилась нова українська людина. На повен зріст ми її побачили на війні», – переконує В. Шкляр (Дубина, 2015).

Ключем до розуміння провідної думки твору звикло є епіграф, тому прозаїк відразу налаштує читача на усвідомлення того, що укри (верховні волхви-жерці, що знали таємницю Чорного Сонця) – це п'ять тисячоліть історії та боротьби за свою землю, це нерозривний зв'язок з предками, це пам'ять про сакральні охоронні знаки, що вселяли снагу до життя, спроможність перемогти, володіючи магічною могутністю Чорного Сонця, яке могло «дати людям нове джерело енергії, аби вони вистояли в годину найтяжчих випробувань. Цей знак забезпечував тісний зв'язок із предками, а отже, давав особливу силу та витривалість і горе було тому, хто не чув голосу прабатьків, голосу рідної крові» (Шкляр, 2016: 7). А ще «укри» – це слово, яким нині московити називають усіх українців, енергетично єднаючи нас зі святилищами, місцями сили, в яких можна зміцнитися фізично і духовно для подальшої боротьби з російськими загарбниками. Лише той, хто вмів чути голос предків з глибини віків, боронитиме Батьківщину до скону як славний син славного роду, бо окупація – це рабство, а «рабів до раю не пускають», бо з почуттям власної гідності та родової честі треба з'явитися на світ. Без них ти – «вата», біомаса без традицій, культури, моралі, мови, історії, без свободи, без відповідальності за долю своєї держави, області, міста, села, сім'ї.

На презентації «Чорного Сонця» В. Шкляр мовив: «Хоча це роман про сучасність, усі герої пов'язані між собою одвічною боротьбою українців з москалем» (Дубина, 2015). Прозаїк зізнався, що від часу Революції Гідності дружить з деякими хлопцями з полку «Азов»: «Якось з ними на війні трапилась містично-філософська історія. Коли в Широкиному згоріла бібліотека, не збереглося жодного видання. Уцілів лише «Кобзар» Тараса Шевченка. Хлопці подарували мені цю книжку» (Столярчук, 2015). І В. Шкляр вирішив зробити «азовцям» віддачунок, написавши про них. «Але предмет мистецтва є художнім тільки тоді, коли він нереальний. Щоб одержати насолоду, розглядаючи портрет Карла V верхи, виконаний Тіціаном, треба забути, що це дійсно Карл V, і побачити замість цього портрет, тобто нереальний образ, вигадку. Реальна людина і її портрет – це

абсолютно різні речі: ми цікавимося або тим, або іншим. У першому випадку ми «живемо» разом з Карлом V, а в другому – «споглядаємо» об'єкт мистецтва як такий», – вважав іспанський філософ Х. Ортега-і-Гасет (Ортега-і-Гасет, 1994: 243). Тому, незважаючи на реальні імена героїв «Чорного Сонця», сприймаємо їх саме як персонажів твору, вчинки яких підпорядковані розкриттю ідеї роману, проблематиці, баченню письменником шляхів реалізації творчого задуму, авторській оцінці поведінки, діянь бійців, командирів, волонтерів, денаціоналізованого населення і російських загарбників. Неважливо, хто з них що коли сказав насправді. Значення має те, як вишиковуються події згідно з планом прозаїка, як розкривається ідея твору завдяки поєднанню в чіткій логічній послідовності вчинків, фактів, фраз, вибухів мін і гранат, оплесків театральних глядачів і навіть німого застереження скіф'янки у сні Маляра. Звісно, будь-яка подія може бути висвітлена з різних позицій – залежно від світогляду скриптора. Тому так важливо згадати його слова про найсуттєвіше: «Ідеальна Україна [...] буде тоді, коли матиме своє обличчя, коли національна ідентичність візьме гору над манкуртством і сірою масою» (Руденко, 2015).

Духова культура образів-персонажів, сутність їхніх характерів, внутрішніх станів підпорядковані письменницькій обсервації, проявлені в романі через зовнішні деталі, рухи, мовленнєві партії персонажів, через сприйняття побратимів по зброї в усій їхній мужності та людській недосконалості: нерозважність учинків (Хома, Аксьон), порушення порядку несення варті, що ледь не закінчилося трагічно (Маляр, Єгер, Сіроманець), стрілянина по ногах зухвалого денаціоналізованого елемента (Єгер), за яку бійців покарали шомполами.

Важливе місце в романі відведено темі духовних і матеріальних цінностей, культурної спадщини українців і решти цивілізованого світу. З перших рядків твору письменник демонструє рівень культури й освіченості бійців українського війська, адже чимало з них «безоглядно покинули університети» (Шкляр, 2016: 19). Маляр нагадує читачеві про картини да Вінчі, Брейгеля, Босха, ван Гога; вояки прислухаються до поради О. Хаяма ступати по землі легко, бо не знати, на чії очиці можна наступити... Події сучасної визвольної боротьби в романі письменник наснажує алюзіями, скеровуючи думки читачкої аудиторії до надбань національної культури, літератури, мистецтва, спонукаючи осмислювати тисячолітню історію, здійснювати історіософ-

ський аналіз нашого минулого. В уста оповідача В. Шкляр вкладає рядки з вірша В. Симоненка «Лебеді материнства»: «І якщо впадеш ти на чужому полі, прийдуть з України верби і тополі, стануть над тобою, листям затріпочуть, тугою прощання душу залоскочуть» (Шкляр, 2016: 37). Ця ремінісценція підштовхує читача до усвідомлення того, що Батьківщину одержують при народженні, як і душу, одну – її не вибирають, а захищають хоч би й ціною власного життя.

Борців проти московської навали єднає у творі ідея перемоги над загарбником. Їхні мирні професії, навик, уподобання іноді сприяють військовій майстерності (наприклад, Єгер – найкращий стрілець чоти), а іноді герої – зовсім юні хлопчачки (Хома, Аксьон, Гризло), що не вміють опанувати своїх почуттів перед першим боєм, але все одно йдуть проти ворога – без каски, без наколінників, без бронезилета, без військового вишколу, за велінням серця (Вовчик), у старих кросівках замість берцевих черевиків (Єгер) чи й босоніж (Фриц).

У невеликому за обсягом творі автор зумів сконцентрувати власне національні погляди на роль державної мови у становленні нової Української армії; на усвідомлення небезпеки, яку несе некомпетентність людей, що приймають важливі для держави, для війська рішення в мирний і воєнний час; на цінність і крихкість людського життя; на наявність чи відсутність гідності, дотепності, на інтелектуальне середовище зростання, сімейне виховання, взаєморозуміння між батьками і дітьми або повну його відсутність (як в Аксьона) та наслідки цього; на здатність любити і готовність до самопожертви. Сімейні цінності В. Шкляр показує на прикладі родин, де діти і батьки турбуються одні про одних (Сіроманець, Хома). Знання історії вояків-повстанців Холодного Яру, Української Повстанської Армії сприяло б, на думку оповідача, відповідальному вибору псевдонімів, які свідчили б про моральні якості, мужність, відвагу оборонців України. Натомість новітні герої щойно вчаться бути українцями, тому вони орієнтуються на «постмодерну» моду шокувати оточення заниженою самооцінкою, обзиваючи себе хто Негідником, хто Босяком, Фрицом, Борманом, Кротом, Лешим...

Важливим знаком присутності давнини в сьогоденні виступає у творі образ кам'яної скульптури – скіфської баби, яка понад п'ять тисячоліть спостерігає за перебігом життя давніх і сучасних українців, а на перших сторінках роману рятує від осколків міни Маляра – вояка полку «Азов», без якого роман не відбувся б, адже устами цього героя ведеться оповідь, його очима споглядаємо

навколишній світ у творі. Маляр – реальний воїн на псевдо "Художник", який дійсно переймався проблемою порятунку від руйнації московськими снарядами тисячолітньої скульптури скіфської баби. В. Шкляр змінив його позивний у творі на «Маляр». Всі інші прізвиська та імена лишив такими, як насправді. Кам'яна статуя богині Лади справила на Маляра враження «не менше, ніж те мінометне стрільно, що гримнуло біля розваленної стайні на фермерському дворі» (Шкляр, 2016: 9), ще до того, як хлопець усвідомив, що завдячує їй життю. Вперше скіфська праматір рятує Маляра наяву, а вдруге – приходиться уві сні, попереджаючи про наближення ворога, втретє являється у сні, коли радить поховати поряд, а не окремо Хому й Аксьона, бо голос і дух праматері завжди з тими, за ким правда – за оборонцями рідної землі. Лице скіфської баби загадковіше за обличчя Мони Лізи, бо шедевр да Вінчі зрозумілий багатьом, а скіф'янка – найбільше тим, хто чує поклик крові прабатьків. Скіфська праматір є своєрідним мостом між сьогоденням і сивою давниною, тому розуміння її історичної, мистецької вартості виокремлює Маляра та його друзів з-поміж решти побратимів.

Збірний образ оборонця України вражає різноманітністю облич (Маляр, Єгер, Сіроманець, Маєстро, Ядро, Гризло, Хунта, Хома, Аксьон, Вовчик, комбат Білецький, Ідеолог і десятки інших, чії імена перелічені у творі) і спільністю мети: здобути перемогу над ворогом. В. Шкляр не ідеалізує персонажів твору, а показує їхні людські слабкості в поєднанні з умінням приймати правильні рішення у критичних ситуаціях. Автор вслухається в судження своїх героїв, помічаючи те, що хотів би бачити в українських вояках, до найменшої дрібниці: хто чому заговорив по-українськи, хто як себе іменував, якими талантами і світоглядом наділений. Силу єднати кардинально протилежно вихованих юнаків має саме ідея боротьби за визволення України: друзями-нерозливовою війна зробила вісімнадцятирічного сироту з дитбудинку Хому (Андрія Снітка), який жив із названою мамою на Волині, та дев'ятнадцятирічного «ультрас» Аксьона (Олега Аксьоненка) з Луганська, що став сиротою при живих батьках, бо ті зреклися сина за участь у Революції Гідності, за його українську мову та за боротьбу з «руським міром». Обидва юнаки загинули в один день від ворожої гранати, яку власним тілом накрив Хома, рятуючи побратима, але один осколок все ж поцілів Аксьонові в око... Готовність до самопожертви, взаємодопомога, життя вояків загалом і навіть їхня поведінка незадовго смерті – Хоми,

Аксьона, Вовчика, що загинув у його першому ж бою, Ядра, з якого московити з яничарами живцем зрізали шкіру за патріотичні татування – попри весь трагізм ситуації, дають нам надію на відродження національно зорієнтованого українського війська, в якому мужність і порядність назавжди замінять всяку мерзоту з її «дідівщиною», яку плодила у військових частинах московська орда. Україна потребує появи гідних спадкоємців козаків-запорожців, Січових стрільців, воїнів УПА, які не лише мужньо боронили землю, але й примножували культуру, залишивши у скарбниці духовності сотні чудових пісень, дум, притч різних епох. У цьому (і не тільки) – потужний виховний потенціал роману «Чорне Сонце», що вартує бути рекомендованим для шкільного прочитання. Письменник щоразу знаходить нагоду пригадати читачеві щось із нашої історії та літератури: прізвище холодноярського отамана Семена Гризла, символіку емблеми полку «Азов», в якій задовані слова «ідея нації», «Енеїду» І. Котляревського, вже згадуваний вірш В. Симоненка, п'єсу «Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка.

Мова роману В. Шкляра вигідно вирізняється багатством і чистотою, автор вміло і невимушено демонструє красу рідної мови. Культура мовлення також свідчить про те, синами яких батьків є персонажі твору. Сіроманець, наприклад, червонів, коли поряд із ним хтось брудно лаявся. Освіченість Маляра, його хист, патріотизм, дозволили прозаїку зробити мову оповідача багатою і чистою, здатною виражати широкий діапазон емоцій без мерзеної московської лайки, яка паршею прижилася у творах сучасних письменників з цілковитим браком мовленнєвої культури і виховання. Матюкливі автори позиціонують власну вульгарність як новаторство, відвертість і свободу творчості, як протест проти соцреалізму, забуваючи, що ще в 20-х роках ХХ ст. «совєти» проголосили: чим довшою і брутальнішою є лайка, тим більше «совєцьким» є письменник. Майстерно підібрана емоційно забарвлена лексика віддзеркалює не лише світогляд героїв твору, але й – як свідчать численні виступи письменника перед читацькими аудиторіями та інтерв'ю – самого В. Шкляра. Прозаїк чітко розставляє пріоритети, наголошуючи, що українська мова визначає свідомість її носіїв, і годі бути патріотом України, не знаючи державної мови, яка є могутньою зброєю в боротьбі з ворогом. Письменник із симпатією говорить про тих «азовців», які вчасно збагнули, що «руськязичний» українець – це такий самий оксиморон, як «живий труп» чи «гарячий сніг». Тим гострішою у творі виглядає сімейна трагедія Олега Аксьоненка. Своє ставлення до російськомовного

населення у численних виступах перед читачами, на презентаціях нових книг В. Шкляр озвучував однозначно: добрим оборонцем українського світу є людина з національною свідомістю та гідністю. Існує лише одна причина, через яку громадяни України цураються державної мови – зневага, яку протягом століття виховували в усіх після Голодоморів, репресій, розкуркулення українців московські заїди. Навіть китаєць Ходя, що воює за тих, хто дасть їсти – герой роману «Чорний ворон» В. Шкляра – виглядає привабливішим від тих, що воюють проти «рускава міра», носячи той «мір» у своїх головах і серцях, унеможливаючи тим перемогу українства у власній державі. «Вата, брат, вата. Куди не кинь оком – вата» (Шкляр, 2016: 95), – говорить про таких волонтер і улюбленець полку Андрій Штепа в «Чорному Сонці».

Із подивом і розумінням ставляться до переходу сина на українську мову спілкування в родині Сіроманця. Устами хлопця автор озвучує власну недосконалу мрію про українськомовну столицю: «Сіроманець пояснює, що він живе в Києві, де всі інтелегентні люди розмовляють українською, тому він так звик. «Гібридною російською тут цвенькає лише несвідома чернь», – натхненно мудрує Сіроманець зі своїм приглушеним смішком: х-га-га» (Шкляр, 2016: 13).

Блаженніший Любомир Гузар – загально визнаний моральний і духовний авторитет для українства – в одному з інтерв'ю казав, що любити Україну – це просто гарне гасло, яке ні до чого не зобов'язує, а справжній патріотизм – то здатність любити народ України в усій його недосконалості, часто-густо розумовій обмеженості, небажанні здобувати свободу, бо свобода – це велика відповідальність. І віддати життя за цей невдячний, несвідомий національно люд – це прояв найвищого патріотизму і героїзму. У романі такий люд В. Шкляр називає «глиною» – неподатливою і неродючою. Маляр готовий полягти в бою плечем до плеча з побратимами, але відмовляється «ліпити» з цієї «глини» в ролі політвиховника. Коли ж піддається вмовлянням, то насамперед спонукає директора театру російської драми онувити репертуар, запропонувавши глядачам прифронтової зони українськомовну п'єсу. Керівник театру здійснює постановку «Шельменка-денщика» Квітки-Основ'яненка – п'єсу чистою українською мовою він боїться ставити в регіоні, де населення відмовилося від викладання в школах державною українською мовою.

Збірним образом жінки, яка чекає з війни коханого, в романі виступає піаністка Ангеліна, наречена Маляра, яку той називає Ангелом. Їхні

душі вібрують в унісон навіть тоді, коли відсутній мобільний зв'язок. Над справжніми та наносними життєвими цінностями письменник змушує задуматися після розповіді Сіроманця про те, як він «купив собі за тисячу гривень дружину» (Шкляр, 2016: 32), яка виявилася невинною дівчиною в машкарі повії. У творі раз-по-раз відчутне шанобливе ставлення до матерів, які молитвами оберегають своїх синів від небезпек. В описах цих трепетних взаємин відчутна синівська любов до матері й самого В. Шкляра. Гречність, якою письменник наділяє героїв, проявляється і в захопленні стародавньою статуєю праматері-скіф'янки, що втратила пружність форм, народжуючи і вигодуючи дітей, зате набула спокою і тепла у своїх майже повністю розмитих тисячолітніми дощами рисах обличчя. Від цієї постаті наче віяло усвідомленням важливості її місії, авторитету зачинательки та берегині роду. Образ скіфської праматері є незаперечною творчою знахідкою В. Шкляра, яка розпросторює часові рамки роману на весь обшир української та праслов'янської свідомості, розширює потенційний пласт твору, виступає доказом тяглості культурних традицій, стародавності духовних вартостей українців. Не випадково сцени захопленого розглядання оповідачем постаті богині Лади обрамлюють твір. Те, що скіф'янка прийняла вогонь на себе і тим врятувала життя Маляру, має символічний сенс і лише підтверджує одвічне завдання матері-хранительки роду українського в будь-якій подобі фізично чи енергетикою захищати своїх дітей.

Висновки. Аналіз талановито написаного роману В. Шкляра «Чорне Сонце» сприяє виявленню потужного аксіологічного потенціалу твору. Силою образного слова митець досягнув важливої мети: змусив читача розмірковувати над причинно-наслідковими зв'язками між минулим і теперішнім, між добром і злом в контексті столітньої боротьби за визволення українства від московитів. В. Шкляр не просто ознайомив із важкими буднями бійців «Азову», вивівши на передній план молоде покоління національно свідомих, освічених, культурних, відважних оборонців рідного краю, а допоміг збагнути, в ім'я чого ми мусимо перемогти.

Розгляд смисложиттєвих, вітальних, суспільних, політично-громадянських, партикулярних цінностей у романі В. Шкляра «Чорне Сонце» переконує, що істини, висвітлені автором, сприяють формуванню в читача національно-патріотичного підґрунтя для розстановки пріоритетів, усвідомлення національної ідентичності, здатності відстоювати свободу та незалежність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дубина С. Василь Шкляр про бійців Азову у новій книзі: «Ці хлопці – нової кістки, нової формації» (фото, відео, подкаст). URL : <https://web.archive.org/web/20180520021314/https://gre4ka.info/kultura/22678-vasyl-shklyar-pro-biitsiv-azovu-u-novii-knyzi-tsi-khloptsi-novoi-kistky-novoi-formatsii-foto-video-podkast> (дата звернення: 25.08.2021).
2. Літературознавча енциклопедія: У двох томах / Автор-укладач Ю. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. С. 43.
3. Ортега-і-Гасет Х. Дегуманізація мистецтва. *Ортега і Гасет Х. Вибрані твори* / Перекл. з іспанської В. Бурггардта, В. Сахна, О. Товстенко. Київ : Основи, 1994. С. 238–272.
4. Піддубний М. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. Формування ціннісних орієнтацій покоління цифрової епохи засобами української мови і літератури: Вебінар для методистів української мови і літератури районних / міських методкабінетів, керівників методичних об'єднань учителів української мови і літератури об'єднаних територіальних громад. Рівне, 10.10.2020. 22 с.
5. Руденко С. Шкляр В.: Ідеальна Україна – коли національна ідентичність візьме гору над манкуртством. URL : <https://espresso.tv/article/2018/05/15/shklyar> (дата звернення: 25.08.2021).
6. Столярчук І. Василь Шкляр написав повість про «Азов». URL : https://web.archive.org/web/20151016230414/http://gazeta.ua/articles/culture-newspaper/_vasil-sklyar-napisav-pro-bataljon-azov/644393 (дата звернення: 25.08.2021).
7. Шкляр В. Чорне Сонце: [роман]. *Шкляр В. Чорне Сонце: Збірка*. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. С. 6–110.

REFERENCES

1. Dubyna S. Vasyl Shklyar pro biitsiv Azovu u novii knyzi: «Tsi khloptsi – novoi kistky, novoi formatsii» (foto, video, podkast) [Vasyl Shklyar about Azov fighters in a new book: "These guys are a new bone, a new formation" (photo, video, podkast)]. URL: <https://web.archive.org/web/20180520021314/https://gre4ka.info/kultura/22678-vasyl-shklyar-pro-biitsiv-azovu-u-novii-knyzi-tsi-khloptsi-novoi-kistky-novoi-formatsii-foto-video-podkast> (data zvernennia 25.08.2021). [in Ukrainian].
2. Literaturoznavcha entsyklopediia: U dvokh tomakh [Literary Encyclopedia: In two volumes] / Avtor-ukladach Yu. Kovaliv. Kyiv: VTs «Akademii», 2007, vol. 1, p. 43. [in Ukrainian].
3. Orteha i Haset Kh. Dehumanizatsiia mystetstva [Dehumanization of art] Orteha i Haset Kh. Vybrani tvory / Perekl. z ispanskoi V. Burhardta, V. Sakhna, O. Tovstenko. Kyiv: Osnovy, 1994, pp. 238–272. [in Ukrainian].
4. Pidubnyi M. Tsinnisni oriientyry suchasnoi ukrainskoi shkoly. Formuvannia tsinnisnykh orientatsii pokolinnia tsyfrovoy epokhy zasobamy ukrainskoi movy i literatury [Values of the modern Ukrainian school. Formation of value orientations of the generation of the digital age by means of the Ukrainian language and literature]: Vebinar dlia metodystiv ukrainskoi movy i literatury raionnykh / misykh metodkabinetiv, kerivnykiv metodychnykh obiednan uchyteliv ukrainskoi movy i literatury obiednanykh terytorialnykh hromad. Rivne, 10.10.2020, 22 p. [in Ukrainian].
5. Rudenko S. Shklyar V.: Idealna Ukraina – koly natsionalna identychnist vizme horu nad mankurtsvom [Shklyar V. : Ideal Ukraine – when national identity prevails over mankurtism]. URL: <https://espresso.tv/article/2018/05/15/shklyar> (data zvernennia 25.08.2021). [in Ukrainian].
6. Stoliarchuk I. Vasyl Shklyar napysav povist pro «Azov» [Vasyl Shklyar wrote a story about Azov]. URL: https://web.archive.org/web/20151016230414/http://gazeta.ua/articles/culture-newspaper/_vasil-sklyar-napisav-pro-bataljon-azov/644393 (data zvernennia 25.08.2021). [in Ukrainian].
7. Shklyar V. Chorne Sontse [Black Sun]: [roman] // Shklyar V. Chorne Sontse: Zbirka. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia, 2016, pp. 6–110. [in Ukrainian].